

ECONOMISCH & SOCIAAL TIJDSCHRIFT

Abonnering

Verantwoordelijke: L. Verdickt-Lerno

Een abonnement telt zes nummers en kan ingaan op ieder tijdstip van het jaar. Abonnering of bestelling van losse nummers gebeurt door storting of overschrijving van het betreffende bedrag op een der onderstaande rekeningen, met duidelijke vermelding van de reden van betaling.

ASLK: 001-0283295-34

Kredietbank: 409-6521861-13

Prijzen

Abonnement (1 jaar, 6 nummers):

- privé-personen	950 fr. (voor 3 jaar: 2.700 fr.)
- ondernemingen	1.250 fr. (voor 3 jaar: 3.500 fr.)
- studenten	600 fr. (voor 3 jaar: 1.650 fr.)
- gunsttarief vanaf 5 ab. op hetzelfde adres	950 fr.
- buiten de Benelux	2.000 fr. (voor 3 jaar: 5.500 fr.)

Losse nummers (uitgezonderd themanummers):

- t/m 1981	90 fr.
- 1982-1984	150 fr.
- 1985	250 fr.
- 1986	280 fr.
- 1987	300 fr.

Redactie-adres

Economisch en Sociaal Tijdschrift
Kipdorp 19
2000 Antwerpen
Tel. (03) 232 12 83

ISSN 013-0575

Overname van bijdragen is enkel toegelaten na voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie, én met uitdrukkelijke en volledige bronvermelding.

EXTRA-LEGALE PENSIOENEN

Accounting-implicaties en aanverwante problemen

Ann JORISSEN*

Ann Jorissen studeerde toegepaste economie aan de UFSIA, waar zij in 1983 het diploma van licentiaat in de toegepaste economische wetenschappen (oriëntatie Accountancy) behaalde en in 1986 de graad van doctorandus in diezelfde discipline. Zij is als assistent Accountancy verbonden aan de faculteit TEW van de UFSIA.

Samenvatting

Het wettelijk pensioen, het extra-legaal pensioen, de privé-pensioenrekening, het zijn allemaal begrippen waarmee we dagelijks geconfronteerd worden. Eén ervan, het buiten-wettelijk pensioen toegekend door de werkgever aan de werknemers, wordt in dit artikel uitvoeriger beschreven.

In het eerste deel van het artikel wordt aandacht besteed aan de verschillende vormen van extra-legaal pensioen, de juridische omgeving en de diverse financieringsmogelijkheden. De boekhoudkundige verwerking van deze extra-legale pensioenen, met al de problemen die daarbij rijzen, wordt in het tweede deel belicht. Tot slot geeft het derde deel de resultaten van een onderzoek weer, waarbij de jaarrekeningen van ± 100 ondernemingen werden onderzocht. Er werd gepoogd een beeld te krijgen van de informatie die de bedrijven verstrekken aan derden, over de pensioenverplichtingen die ze hebben aangegaan t.o.v. hun personeel. Een blik in de toekomst en enkele bedenkingen voor de wetgevende macht besluiten het artikel.

* Met dank aan Prof. C. Reyens en Dr. M. Van Wouwe.

Economisch en Sociaal Tijdschrift, jaargang 1987, nr. 1, blz. 3

Inleiding

De reorganisatie van de pensioensector is de laatste maanden een brandend discussiepunt geworden. Het regent parlementaire voorstellen rond het wettelijk en het extra-wettelijk pensioen. Ondanks de overvloedige informatiestroom rond het thema pensioenen, heerst er onder de bevolking nog enige begripsverwarring.

In België kent men sinds lange tijd het zogenaamde «driepijlersysteem». Met de eerste pijler wordt het wettelijk pensioen, met zijn drie grote subcategorieën: het werknemers- en ambtenarenpensioen en het pensioen voor zelfstandigen, bedoeld. De tweede pijler omvat het extra-legaal pensioen toegekend door de werkgever aan de werknemer. De initiële bedoeling van deze tweede pijler was het totaal pensioen van de werknemers uit de privé-sector op te trekken tot het pensioenbedrag dat aan de ambtenaren door de staat wordt uitbetaald. De som van het aanvullend pensioen verstrekt door de werkgever, samen met het wettelijk pensioen voor werknemers is in vele gevallen gelijk aan het pensioen van het openbaar ambt. Naast de eerste en de tweede pijler beschikt men in België ook over een derde pijler; deze wijst op het individueel pensioen. Ieder individu kan zelf het initiatief nemen om een som opzij te zetten voor zijn oude dag. Voorbeelden hiervan zijn de individuele levensverzekering en het pensioensparen.

Dit artikel behandelt uitsluitend de extra-legale pensioenen van de tweede pijler, en meer bepaald de boekhoudkundige implicaties ervan voor de werkgever. Vooraleer echter deze boekhoudkundige problemen aan te pakken, is het aangewezen het aanvullend pensioen verstrekt door de werkgever en de juridische omgeving kort te belichten.

I. AANVULLEND PENSIOEN

Bij vele bedrijven is het een ingeburgerde gewoonte aan de werknemers een extra-legaal pensioen toe te kennen. In de meeste gevallen maakt dit recht op een bijkomend pensioen deel uit van het arbeidscontract. Naast het rustpensioen wordt veelal een overlevingspensioen beloofd aan de overlevende echtgeno(o)t(e) ingeval de werknemer overlijdt vóór het bereiken van de pensioenleeftijd. Samen met zijn arbeidscontract ondertekent de werknemer ook zijn deelneming aan het pensioenplan.

Het pensioenplan omschrijft:

- wie recht heeft op een aanvullend rust- en overlevingspensioen, en de deelnemingsvoorwaarden,
- de pensioenformule, nl. de wijze waarop het pensioen zal berekend worden,
- hoe het aanvullend pensioen gefinancierd zal worden.

A. Verschillende types van aanvullende pensioenen

De werkgever, meestal in overleg met de werknemers, kan kiezen tussen 2 grote vormen van aanvullend pensioen, nl. het systeem van vastgelegde middelen (defined contribution system) of het systeem te bereiken doel (defined benefit system).

Bij het «defined contribution system» verbindt de werkgever zich ertoe jaarlijks of maandelijks een bepaald bedrag opzij te zetten voor elke werknemer. Dit bedrag kan een vooraf vastgelegd aantal franken zijn of het kan gedefinieerd worden als een percentage van het loon, van de jaarlijkse winst of een andere financiële grootheid. De werknemer zal bij zijn opruststelling de som van al deze bedragen ontvangen, plus de verdiende beleggingsopbrengsten behaald met deze bedragen. Bij het systeem vastgelegde middelen weet de werknemer nooit van tevoren welk bedrag hem op de pensioenleeftijd zal toekomen. De werkgever heeft onder dit stelsel zijn voornaamste verplichting nagekomen vanaf het moment dat hij de in het pensioenplan gestipuleerde bedragen heeft opzijgezet ten gunste van de werknemers.

In het «defined benefit system» daarentegen belooft de werkgever aan zijn personeel een bepaald bedrag uit te betalen als aanvullend pensioen. De familie van te bereiken doel systemen kan men onderverdelen in twee grote categorieën, nl.:

- De pay-related plans. Hier is het te bereiken doel een functie van het loon. Bij deze verzameling kan men drie subcategorieën onderscheiden: het final-pay plan, het final-average pay plan en het career average pay plan. De populairste versie is het final-average pay systeem, waarbij het aanvullend pensioen (al of niet samen met het wettelijk pensioen) een percentage is van het gemiddeld loon van de laatste drie of vijf dienstjaren.
- Non pay related plans. In dit geval is het te bereiken doel geen functie van het loon, maar is het bijvoorbeeld een vooropgesteld vast bedrag.

B. Financieringswijze en organisatie van de extra-wettelijke pensioenen

Wanneer een werknemer met pensioen gaat, moeten er voldoende liquide middelen voorhanden zijn om de pensioenen uit te betalen. De werkgever kan de financiering en de organisatie op zich nemen of hij kan deze uitbesteden aan een verzekeringsmaatschappij. In het laatste geval sluit de werkgever een groepsverzekeringpolis (= verzameling van individuele levensverzekeringscontracten) af met een verzekeringsmaatschappij. De taak van de werkgever houdt op bij de jaarlijkse of maandelijke premiebetaling aan de verzekeringsmaatschappij. Het is de verzekeringsmaatschappij die de pensioenen zal uitbetalen aan de rechthebbenden. De onderneming kan eveneens beslissen al deze werkzaamheden op zich te nemen. Tot 1975, toen de eerste elementaire wettelijke bepalingen uitkwamen, beschikte de werkgever over de volledige organisatievrijheid. De ondernemer kon kiezen uit drie grote vormen van financieringsmethoden:

- Het *pay as you go* systeem of het repartitiestelsel, waarbij men de maandelijks of jaarlijks verschuldigde pensioenen betaalt uit de liquide middelen van de onderneming.
- Het *terminal funding* systeem. Bij deze optie berekent men op het moment van de opruiming de hoeveelheid middelen die nodig zijn om de pensioenuitbetaling van een bepaalde persoon te verzekeren. Dit bedrag zondert men af, ofwel binnen de onderneming, ofwel buiten de onderneming, bijv. in een V.Z.W.
- Het systeem van voorfinanciering of het kapitalisatiesysteem. Gedurende de loopbaan van een werknemer worden stelselmatig bedragen opzijgezet, binnen of buiten de onderneming, en belegd, zodanig dat deze bedragen, plus de beleggingsopbrengsten ervan voldoende zijn om de pensioenuitbetaling op 65 jaar en verder te garanderen.

De wet van 7 juli 1975 m.b.t. de controle op de verzekeringsmaatschappijen en de KB's van 14 en 15 mei 1985 in uitvoering van de wet van 1975, hebben de bewegingsvrijheid van de ondernemer inzake extralegale pensioenen aan banden gelegd. Sinds 1975 mogen er geen nieuwe interne pensioenfondsen meer worden opgericht en al de bestaande interne pensioenfondsen moeten vanaf 1986 omgevormd worden tot externe pensioenfondsen onder de vorm van een V.Z.W. of onderlinge verzekeringsvereniging. De beleggingsvrijheid werd eveneens ingeperkt door een aantal restricties voor te schrijven.

Voor het berekenen van de te betalen premies hebben de verzekeringsmaatschappijen steeds gebruik gemaakt van actuariële technieken. De ondernemingen hadden een ruime keuzewaaier van mogelijkheden,

gaande van natte-vingermethoden tot gesofistikeerde actuariële technieken om te becijferen welke sommen jaarlijks opzijgezet dienen te worden. Voortaan moeten nu ook de externe pensioenfondsen gebruik maken van de «actuariële techniek» voor het berekenen van de systematische spijzingen van het pensioenfonds.

C. De diverse actuariële methoden

De actuariële wetenschappen hebben tal van technieken ontwikkeld om de verzekeringsmaatschappijen en de werkgevers te helpen bij het berekenen van de bedragen die jaarlijks gecumuleerd moeten worden, samen met hun beleggingsopbrengsten, opdat er bij de pensioenleeftijd voldoende middelen aanwezig zouden zijn voor de uitbetaling van het aanvullend rustpensioen. Deze actuariële methoden worden alleen maar gebruikt wanneer het aanvullend pensioen van het type te bereiken doel is. Alle actuariële methoden, in de Angelsaksische literatuur «actuarial cost methods» genoemd, vertrekken van het volgende centraal element, nl. de actuariële waarde van de toekomstige pensioenverplichtingen.

H. Winklevoss (blz. 29, 38, 39, 64) definieert dit begrip als volgt:

$$(PVFB)_x = B_r \cdot r^{-x} p_x^{(T)} v^{r-x} \ddot{a}_r \quad (x < r)$$

waarbij:

$(PVFB)_x$ = actuariële waarde van de toekomstige pensioenverplichtingen (present value of future benefits) voor een persoon met leeftijd x , toetgetreden tot het plan op leeftijd y , en die op pensioen gaat op leeftijd r

B_r = te bereiken pensioenbedrag op leeftijd r , voor een persoon toetgetreden op leeftijd y

$r^{-x} p_x^{(T)}$ = de kans dat een werknemer van leeftijd x bij de werkgever blijft tot leeftijd r . Deze kans is afhankelijk van de volgende samengestelde overlevingsfunctie:

$$p_x^{(T)} = (1 - q_x^{(m)}) (1 - q_x^{(w)}) (1 - q_x^{(d)}) (1 - q_x^{(r)})$$

waarbij de diverse onderdelen door Winklevoss als volgt gespecificeerd worden:

$q^{(m)}$ = mortality rate

$q^{(w)}$ = withdrawal rate

$q^{(d)}$ = disability rate

$q^{(r)}$ = retirement rate

v^{r-x} = discountfactor van leeftijd r tot x

\ddot{a}_r = actuele waarde, op leeftijd r , van een annuïteit ter waarde van 1 fr. te betalen bij het begin van elk jaar tot het overlijden.

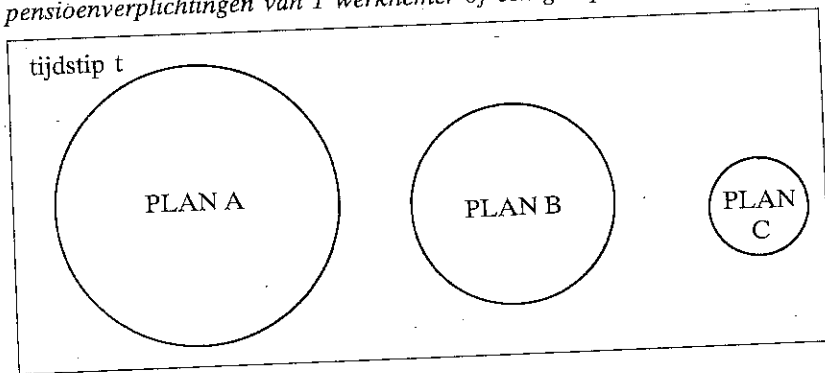
Voor het berekenen van de PVFB zal men m.b.t. een aantal variabelen voorspellingen moeten maken voor de toekomst. Deze variabelen noemt men in het jargon de actuariële assumpties. Ze zijn van tweeërlei aard:

- demografische variabelen: aantal werknemers, hun verloop, hun levenskansen, leeftijdsstructuur enz.
- economische variabelen: toekomstige loonsverhogingen, beleggingsopbrengsten, rentevoeten, inflatiegraad.

De werking van de actuariële technieken en de diverse definities worden nu heel kort schematisch voorgesteld, daar de bespreking van actuariële technieken niet het onderwerp uitmaakt van dit artikel. Men kan bij de actuariële technieken twee grote groepen onderscheiden:

- de familie van de «accrued benefit» methoden. Hierbij wordt alleen rekening gehouden met de opgebouwde pensioenrechten van de werknemers tot de dag van de berekeningen; men houdt geen rekening met loonsverhogingen in de toekomst.
 - de familie van de «projected benefit» methoden. Hierbij veronderstelt men dat de werknemers in dienst blijven tot hun pensioenleeftijd. Men berekent hun opgebouwde rechten bij pensioenleeftijd, rekening gehouden met toekomstige loonsverhogingen, en spreidt deze waarde uit over de hele loopbaan.
- (Een cijfervoorbeeld bevindt zich in de Appendix.)

Schematische voorstelling van de actuariële waarde van de toekomstige pensioenverplichtingen van 1 werknemer of een groep

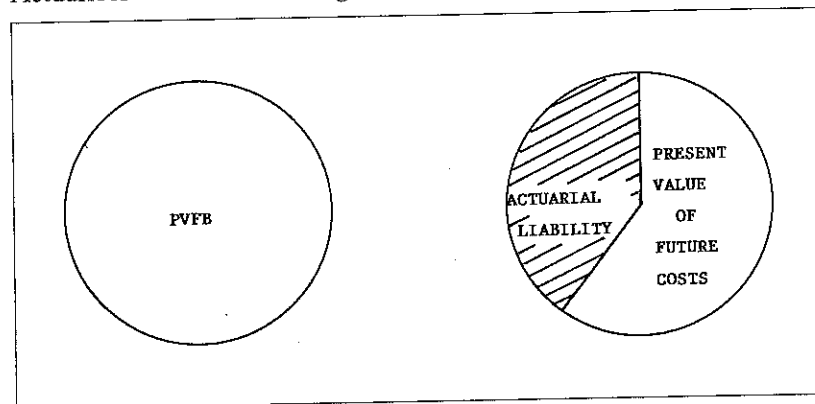

Op tijdstip t wordt de PVFB berekend. Bij plan A, B en C kan het om verschillende pensioenplannen gaan (meer of minder voordelen), maar het zou evengoed hetzelfde plan kunnen zijn, met gebruikmaking van telkens een andere actuariële methode of actuariële assumpties.

Bijv. bij A heeft men een *projected benefit* methode gebruikt, bij B een *accrued benefit* methode met discountvoet 4% en bij C een *accrued benefit* methode met discountvoet 10%.

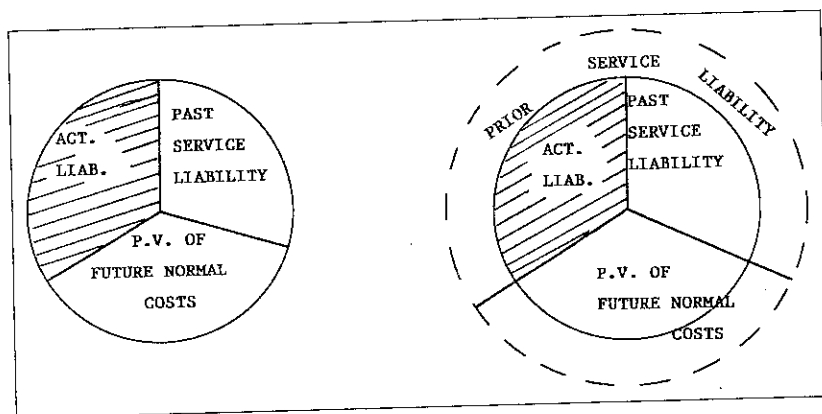
Elk jaar wordt een deel van de schijf aangelegd, zodat men bij de pensioenleeftijd over de volledige cirkel van 1 persoon beschikt. De liquide middelen die elk jaar gestort moeten worden in het fonds, worden door de actuarissen actuariële kosten genoemd. «In general the actuarial cost is designed to amortize the PVFB over the employee's working lifetime, the pattern of the amortization payments being specified by the particular actuarial cost method» (Winklevoss, blz. 69). Na een tijd is een deel van de schijf reeds gestort en het overige is nog te storten in de toekomst.

Actuariel ziet het er als volgt uit:

Onder actuariële pensioenschuld verstaat men de reeds opzijgezette middelen.

Bij de opstarting van een pensioenplan kan men aan de werknemers pensioenrechten toekennen voor de reeds voorbijge periode. In deze context rijzen de begrippen «past-service cost» en «past-service liability» of *back-service* verplichtingen.

De actuariële kost is nu samengesteld uit de *past-service* kost, die de *back-service* verplichtingen afbouwt, en de «normale» kost, die de pensioenrechten opgebouwd vanaf de start van het pensioenplan samenstelt. Wanneer men aan een bestaand pensioenplan verbeteringen aanbrengt, dan kunnen deze verhogingen ook toegestaan worden voor de voorbije periode en ontstaat er (analoog met het vorige geval) een «prior-service» kost en een «prior-service liability».

Na de analyse van de extra-legale pensioenen wordt de bespreking van de accounting-implicaties van deze voordelen voor de werknemers aangevat. De accounting-problematiek wordt doorgelicht in de Belgische context.

II. ACCOUNTING-IMPLICATIES

«Accounting for pensions may be the last substantial area of corporate reporting that is conspicuously deficient... the data are not comparable from company to company; and not always from year to year in the case of the same company.» (Nichols & Moris, blz. 53).

Deze zin vat de huidige situatie kort en bondig samen. Het zijn vooral de pensioenplannen met het systeem te bereiken doel die voor hevige controversen zorgen. Wat zijn zoal de meest actuele discussiepunten:

- Moeten de toekomstige pensioenverplichtingen op de balans verschijnen? Zo ja, voor welk gedeelte of helemaal? Zo neen, welke informatie moet er dan in de toelichting komen?
- Welk bedrag moet er als pensioenkost op de resultatenrekening komen? Hoe zou de pensioenkost het best gespreid worden over de diverse accounting-perioden?
- Moeten *past-service* en *prior-service* verplichtingen op de balans verschijnen? Over welke periode moeten ze weggewerkt worden?
- Hoe worden kosten en opbrengsten als gevolg van verschillen tussen de actuariële assumpties en de werkelijkheid verwerkt in de boekhouding? Worden ze onmiddellijk ten laste genomen of gespreid?

A. De Belgische praktijk

De laatste jaren, met de opkomende wettelijke verplichtingen, is de boekhoudkundige en financiële evolutie van de extra-legale pensioenen wel in een stroomversnelling geraakt.

Tot in de jaren zeventig maakten vele werkgevers gebruik van het repartitiestelsel. Boekhoudkundig verwerkte men het *pay as you go* systeem als volgt: de jaarlijkse pensioenkost is gelijk aan de pensioenen die dat jaar uitbetaald zijn. Een pensioenverplichting zal in dit systeem nooit op de balans verschijnen. Het algemeen aanvaarde accounting-principe van periode-toerekening of *cost-revenue matching principle* wordt hier met voeten getreden. Men registreert, op het moment van de betaling, het betaalde bedrag als kost, terwijl de loopbaan van de werknemer, waarin die kost vanuit accounting-standpunt bekeken thuishoort, voorbij is.

Bij de *terminal funding* methode verschijnt, op het moment dat de werknemer met pensioen gaat, de hoeveelheid liquide middelen die de werkgever nodig heeft om zijn verbintenissen na te komen, ineens als kost op de resultatenrekening. De pensioenkost van de werknemer wordt hier evenmin gespreid over zijn loopbaan, maar de kost wordt ineens in zijn geheel ten laste genomen van de resultatenrekening bij de oppensioenstelling. Wanneer het pensioenplan voorziet in de volledige uitbetaling van de som op 65 jaar, dan verschijnt er niets op het passief. Wordt aan de werknemer een jaarlijkse rente toegekend, dan heeft men 2 mogelijkheden:

- Bij een intern pensioenfonds verschijnt dit bedrag om de rente te kunnen betalen op het passief van de balans en zal het jaarlijks of maandelijks verminderen, wanneer de gepensioneerde zijn rente ontvangt.

- In geval van een extern pensioenfonds worden de middelen vanuit de onderneming getransfereerd naar een afzonderlijke entiteit, zodat men op het passief van de ondernemingsbalans geen pensioenverplichtingen zal bespeuren.

Bij de kapitalisatiemethoden neemt men het bedrag dat men in dat jaar opzij zet, binnen of buiten de onderneming, om de pensioenverplichtingen te financieren, als kost op in de resultatenrekening. De jaarlijks gerapporteerde pensioenkost wordt gegeven door de actuariële kost, berekend via de een of andere actuariële methode. Bij een extern pensioenfonds verdwijnt dit bedrag uit de onderneming, bij een intern pensioenfonds komt deze som op een passiefrekening terecht. De pensioenschuld die hier op de balans verschijnt, vertegenwoordigt de reeds gecumuleerde bedragen.

Hier volgen de accountants eigenlijk blindelings de aanwijzingen van de actuarissen. Hoe is het zover gekomen? De actuaire berekent met behulp van actuariële technieken de bedragen die men jaarlijks moet bijstorten en beleggen om op pensioenleeftijd voldoende middelen voorhanden te hebben. Die jaarlijks te financieren schijven noemt de actuaire de actuariële kost.

De accountant heeft deze actuariële kost ineens geïnterpreteerd als een accounting-kost. Dit heeft tot gevolg dat de pensioenkost voor een werknemer afhankelijk is van de gekozen actuariële kost methode (die men in de literatuur, om alle verwarring te vermijden, beter «actuarial funding methods» genoemd had) en de gemaakte actuariële assumpties (zie nogmaals het voorbeeld in de Appendix).

Dit betekent dat ondernemingen met exact hetzelfde pensioenplan, exact dezelfde werknemerspopulatie, maar gebruik makend van een andere actuariële kost methode, een verschillende pensioenkost en verschillende pensioenschulden (actuarial liability) zullen rapporteren. Zolang de uitkomsten van de actuariële kost methoden als gegevens voor de boekhouding gebruikt worden en de keuzevrijheid m.b.t. de actuariële kost methoden gewaarborgd blijft, is het vergelijken van pensioenkosten en -verplichtingen tussen ondernemingen onderling een gevaarlijke zaak.

B. Wettelijke verplichtingen i.v.m. de informatie rond de extra-legale pensioenen in de jaarrekening

Uit art. 19 van het KB van 1976, dat stipuleert wanneer men een voorziening moet aanleggen, zou men kunnen besluiten dat extra-legale pensioenen toegekend aan de werknemers, op de balans moeten verschijnen. Art. 45 van het KB van 1976, nu vervangen door art. 41 van het KB van 1983, deelt echter mede dat de pensioenverplichtingen pas op het passief moeten verschijnen vanaf de datum dat er een speciaal KB (nog steeds niet verschenen) rond deze problematiek uitkomt. Tot nu toe mag men de pensioentoekeningen op het passief boeken, maar het is geen verplichting. Tot en met boekjaar 1983 verschenen deze verplichtingen onder de naam pensioenfonds (punt C van de rubriek VIII. Schulden op meer dan 1 jaar) op de balans. Met het KB van september 1983 verhuisden deze pensioentoezeggingen naar rubriek VII. Voorzieningen voor risico's en kosten, punt A: Voorzieningen voor pensioenen en soortgelijke verplichtingen. Art. 36 van het KB van 1976 legde wel de volgende verplichting op aan de ondernemingen:

«Indien voor de personeels- of directieleden van een onderneming in rechte of in feite is voorzien in een aanvullend stelsel van rust- of overlevingspensioen, dient de toelichting een beknopte beschrijving van dat stelsel te bevatten en de maatregelen uiteen te zetten die door de onderneming werden getroffen om de daaruit voortvloeiende lasten te dekken, zoals het afsluiten van een verzekeringscontract of de vorming van een pensioenfonds, hetzij binnen de onderneming, hetzij met een afzonderlijke rechtspersoonlijkheid». Deze beknopte beschrijving hoorde thuis in het tweede deel van de toelichting. Met het KB van 1983 kreeg de beschrijving van het buiten-wettelijk pensioen een vaste plaats in de toelichting, nl. bij punt XVII. Niet in de balans opgenomen rechten en verplichtingen, punt D. Buiten de beknopte beschrijving is er nog de volgende mededeling bijgekomen: «Wat de pensioenen betreft die door de onderneming zelf worden gedragen, wordt het bedrag geschat van de verplichtingen die voortvloeien uit reeds gepresteerd werk met een korte beschrijving van de wijze waarop dit bedrag wordt berekend».

Hoe de ondernemingen deze verplichtingen nakomen, werd onderzocht via een analyse van de jaarrekeningen van de boekjaren 1983 en 1984 van een aantal ondernemingen.

C. Resultaten van het onderzoek

Een honderdtal ondernemingen werden geselecteerd uit de Top 500 die opgesteld is op basis van de neergelegde jaarrekeningen bij de balanscentrale. Vooral ondernemingen uit de Top 100 werden in aanmerking genomen en die welke bij de passiefpost voorzieningen voor pensioenen en vroeger pensioenfondsen, een cijfer rapporteerden.

1. Waar in de toelichting vindt men de informatie rond extra-legale pensioenen?

a) tot en met 1983

In deze periode was de enige verplichting: de beschrijving moet zich bevinden in de toelichting. Bij de meeste ondernemingen maakte men van de pensioeninformatie een apart genummerd punt.

aantal ondernemingen	plaats in de toelichting
6	punt 21
14	punt 22
17	punt 23
7	punt 24
2	punt 25
1	punt 28
7	punt 30
2	punt 10
1	punt 12
1	punt 23 en 25
1	punt 17 en 18
3	bij de waarderingsregels
28	ongenummerd punt
3	geen vermelding voor 1983, na 1983 wel
7	totaal geen vermelding

b) vanaf boekjaar 1984

Vanaf dit moment verwierf de pensioeninformatie een vaste plaats in de toelichting. Slechts $\pm 70\%$ van de ondernemingen volgt deze verplichting op.

aantal ondernemingen	plaats in de toelichting
69	punt XVII, nr. d
2	punt XVII, nr. d + de waarderingsregels
1	waarderingsregels
6	ongenummerd punt
1	punt 21
1	punt 23
1	punt 23 en 25
1	punt 27
1	punt 14 en 25
10	niets meer vermeld na 1984, vroeger wel
7	totaal niets vermeld

2. Wie mag deelnemen aan het pensioenplan?

Bij 73 ondernemingen werd gespecificeerd voor welke personeelsleden pensioenvoordelen bestonden. Twintig ondernemingen die wel beschikken over een pensioenplan vermelden er niet bij voor wie het bestemd is. Zeven ondernemingen vermelden helemaal niets.

3. Welke pensioenvoordelen worden toegekend?

Ongeveer de helft van de onderzochte ondernemingen deelt mede op welk type van aanvullend pensioen de werknemers recht hebben. Van deze vijftig ondernemingen zijn er sommige heel gedetailleerd in hun informatie en andere blijven zeer vaag.

aantal ondernemingen	type pensioenplan
4	te bereiken doel
23	final pay plan
1	voordeel is functie van het loon
2	voordeel is functie van het aantal dienstjaren
10	voordeel is functie van het loon + aantal dienstjaren
53	geen vermelding
7	totaal niets vermeld

4. Organisatie en financiering van de pensioenvoordelen

Deze jaarrekeningen dateren van vóór de KB's van 14 en 15 mei 1985, vandaar dat men een hele waaier van mogelijkheden gepresenteerd krijgt.

aantal ondernemingen	organisatie en financiering
13	V.Z.W.
31	Groepsverzekering
21	V.Z.W. + groepsverzekering
10	Intern Pf + groepsverzekering
3	Intern Pf
2	V.Z.W. + <i>pay as you go</i>
2	V.Z.W. + intern Pf
1	V.Z.W. + groepsverzekering + <i>pay as you go</i>
1	V.Z.W. + groepsverzekering + intern Pf
1	Groepsverzekering + <i>pay as you go</i>
1	Groepsverz. + onderlinge verzekeringsvereniging
1	Groepsverzekering + verzorgingsfonds p.v.b.a.
1	<i>pay as you go</i> - intern Pf - V.Z.W.
5	geen vermelding
7	totaal niets vermeld

5. Vermelding van de opgebouwde rechten vanaf boekjaar 1984

Deze verplichting wordt door vele ondernemingen genegeerd of verkeerd toegepast. Bij 11 ondernemingen werd een bedrag voor de opgebouwde rechten aangetroffen: vijf ondernemingen hadden een V.Z.W., acht andere een intern pensioenfonds en nog 2 vermelden op deze plaats de opgebouwde brugpensioenrechten.

Het meest in het oog springende feit, bij het doornemen van de toelichtingen, is dat de ondernemingen jaar na jaar dezelfde tekst afdrucken bij het pensioenpunt. De tekst bevat bijna nooit een cijfergegeven m.b.t. de pensienekost van dat jaar of de opgebouwde pensioenrechten tot hiertoe, het aantal deelnemers in het plan, het aantal pensioentrekken-den. De enige informatie die wordt gegeven is beschrijvend en dan nog heel vaag. Over de activa ter dekking van de pensioenverplichtingen komt men evenmin iets te weten.

6. Balans en resultatenrekening als informatiebron

Uit de balans en de resultatenrekening kan men tot hiertoe weinig informatie halen. Op de passiefzijde van de balans kan men wel een bedrag aantreffen bij de post Voorzieningen voor risico's en kosten, punt A: voorzieningen voor pensioenen en soortgelijke verplichtingen. Dit bedrag vertegenwoordigt de intern reeds gecumuleerde middelen, maar men kan op geen enkele wijze controleren of dit voldoende is. Geen enkel bedrijf vermeldt welke actuariële techniek (*projected* of *accrued benefits*) of welke actuariële assumpties men gebruikt heeft. Hieruit zou men al kunnen afleiden of een bedrijf een conservatieve politiek voert die leidt tot *overfunding* of het tegenovergestelde. Men kan als buitenstaander tot hiertoe nooit uit een Belgische jaarrekening afleiden of het pensioenplan al dan niet ondergefinancierd is.

Bovendien zitten bij de post Voorzieningen voor pensioenen en soortgelijke verplichtingen, bij vele bedrijven voor miljoenen brugpensioenen. Deze bedragen dienen uiteraard niet ter dekking van de extra-legale pensioenen.

Uit een analyse van de resultatenrekeningen wordt men al niet wijzer. De pensioenkosten vertonen een allesbehalve rationeel en systematisch patroon, ze evolueren van positief naar negatief en terug, verdwijnen een aantal jaren zonder enige uitleg enz. Op basis van de gepubliceerde resultatenrekeningen kan men in België geen algemeen geldende uitspraken doen m.b.t. pensioenkosten.

III. BOEKHOUDKUNDIGE VERWERKING VAN DE EXTRA-LEGALE PENSIOENEN IN DE TOEKOMST

Sinds het verbod op interne pensioenfonds en werd uitgevaardigd, zal de post Voorzieningen voor pensioenen en soortgelijke verplichtingen door de meeste bedrijven alleen nog maar gebruikt worden om de brugpensioenen onder te brengen.

De enige informatiebron in de jaarrekening zal de toelichting worden en deze bestaat jammer genoeg alleen maar uit woordelijke beschrijvingen. De activa ter dekking van de pensioenverplichtingen en de reeds opgebouwde pensioentoezeggingen worden nu gebundeld in een aparte entiteit (V.Z.W. of onderlinge verzekeringsvereniging). Over de toestand van deze aparte eenheid kan de kapitaalmarkt zeer weinig te weten

komen, vermits de V.Z.W. en de O.V.V. niet vallen onder de rapporteringsverplichtingen van de wet op de jaarrekening. De toestand van de V.Z.W.'s en O.V.V.'s wordt geregeld door andere wetten waarvan de boekhoudkundige verplichtingen uiterst summier zijn.

Gelukkig echter zijn er enkele wijzigingen op komst. De Controledienst der Verzekeringen, die eveneens toezicht uitoefent op de pensioenfondsen, is momenteel aan het sleutelen aan een ontwerp voor de jaarrekening van de pensioenfondsen. Wanneer deze jaarrekening goedgekeurd zal zijn door de minister, zal het speciaal KB, dat de vermelding van de pensioenverplichtingen op de balans moet regelen, niet lang meer op zich laten wachten.

Conclusie

Gedurende lange tijd heeft men geprobeerd de boekhoudkundige problemen rond de extra-legale pensioenen dood te zwijgen. Voor het moment is men op zoek naar pragmatische oplossingen, die de werkgever «sparen» en de «underfunding» zoveel mogelijk verstoppen voor de buitenwereld. De Belgische bedrijven zitten nu in een overgangperiode van quasi volledige vrijheid naar een gereguleerde situatie. Nochtans is het verstrekken van uiterst weinig informatie nog steeds mogelijk in België, daar de wettelijke boekhoudkundige verplichtingen heel summier zijn. Een aanpassing van deze wetten is vereist, maar bij een uitvaardiging van nieuwe boekhoudkundige modaliteiten doet men er best aan rekening te houden met de bepalingen vervat in de KB's van 14 en 15 mei 1985, die het bestaan van de externe pensioenfondsen regelen.

Appendix

gegeven: pensioenformule:

vast bedrag op pensioenleeftijd =
0,20 x aantal dienstjaren x loon van het laatste jaar

leeftijd: 62 jaar

pensioenleeftijd: 65 jaar

loon 1ste jaar: 100.000 fr.

loon 2de jaar: 120.000 fr.

loon 3de jaar: 150.000 fr.

discontovoet: 10%

$r-xP_x^{(T)}$ = de kans dat de persoon de pensioenleeftijd bereikt,
wordt gelijkgesteld aan 1.

$B_T = 0,2 \times 3 \times 150.000 \text{ fr.} = 90.000$

De persoon ontvangt 90.000 fr. wanneer hij 65 wordt. Men kan die 90.000 fr. opbouwen via verschillende actuariële methoden. Hier worden er drie geïllustreerd.

(1) Accrued benefit methode

Iste jaar

opgebouwde rechten: $0,2 (100.000) \times 1 = 20.000$

actuele waarde $\frac{20.000}{(1,1)^2} = 16.529$

actuariële kost = 16.529

2de jaar

opgebouwde rechten: $0,2 (120.000) \times 2 = 48.000$

actuele waarde $\frac{48.000}{(1,1)} = 43.636$

reeds aanwezig 16.529
+ 1.653 (investeringsopbrengst)

actuariële kost = 25.454

3de jaar

opgebouwde rechten: $0,2 (150.000) \times 3 = 90.000$

actuele waarde = 90.000

reeds aanwezig 43.636

+ 4.364 (investeringsopbrengst)

actuariële kost = 42.000

(2) Projected benefit methode (vast bedrag)

$$d = \frac{90.000}{3,31} = \underline{27.190,33}$$

1ste jaar

actuariële kost 27.190

2de jaar

actuariële kost 27.190

gecumuleerd in het fonds 2×27.190
+ 2.719 (investeringsopbrengst)
= 57.099

3de jaar

actuariële kost 27.191

gecumuleerd in het fonds 27.191
+ 5.710 (investeringsopbrengst)
+ 57.099
= 90.000

(3) Projected benefit methode (vast % van het loon)

$$(100.000 \times p) \times (1,1)^2 + (120.000 \times p) \times (1,1) + (150.000 \times p) = 90.000$$

$$p = \frac{90.000}{403.000} = 0,223325$$

1ste jaar

actuariële kost $100.000 \times 0,223325 = \underline{22.333}$

2de jaar

actuariële kost $120.000 \times 0,223325 = \underline{26.799}$

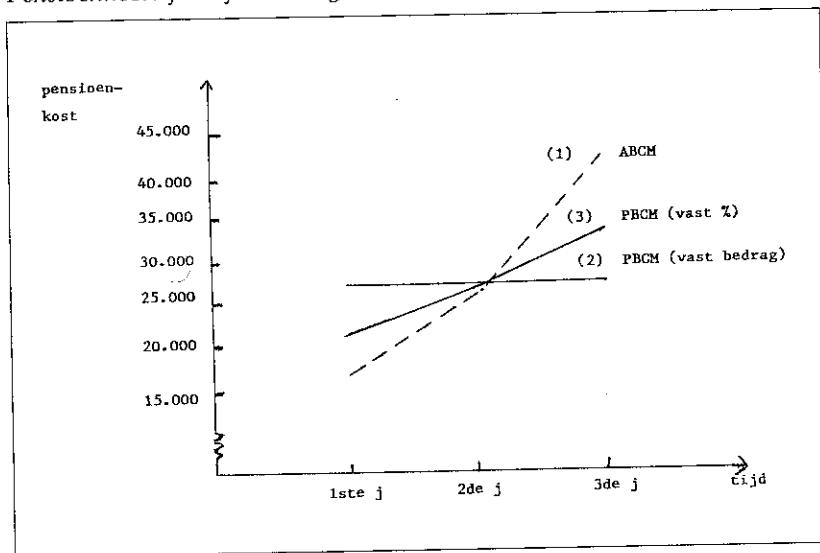
gecumuleerd in het fonds 22.333
+ 26.799
+ 2.233 (investeringsopbrengst)
= 51.365

3de jaar

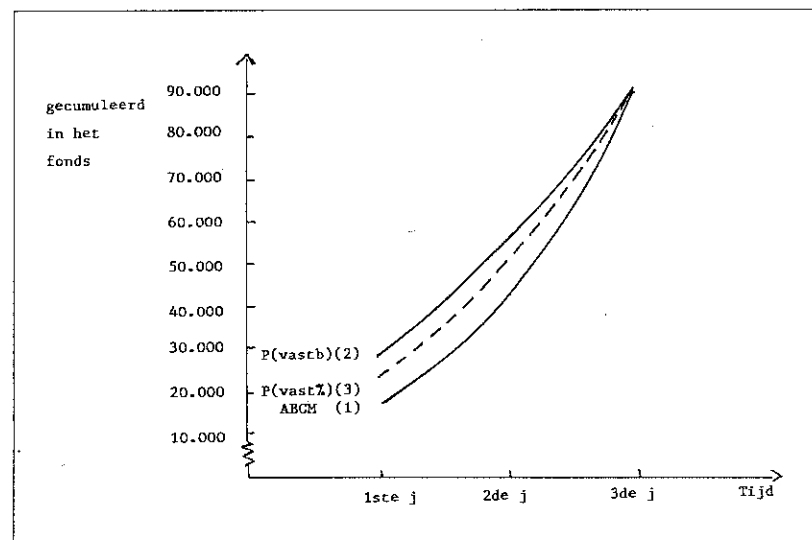
actuariële kost $150.000 \times 0,223325 = \underline{33.499}$

gecumuleerd in het fonds 33.499
+ 51.365
+ 5.136 (investeringsopbrengst)
= 90.000

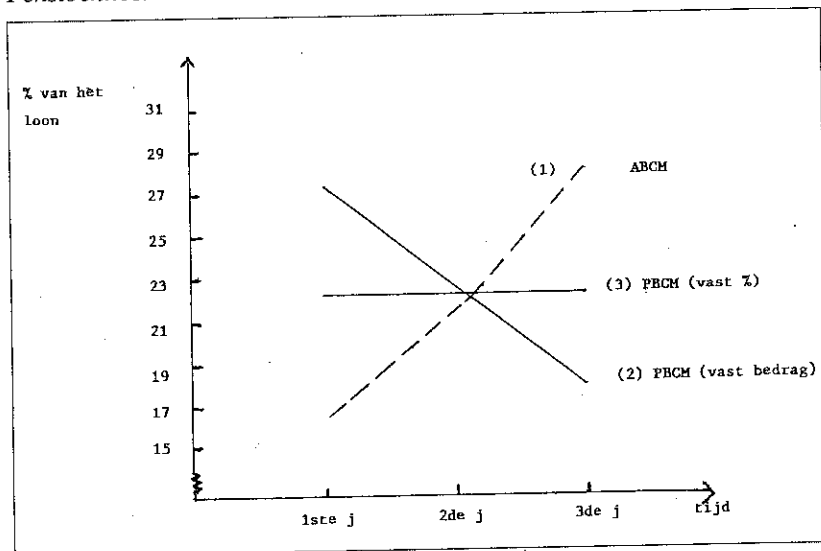
Pensioenkost: jaarlijks bedrag

Gecumuleerd pensioenbedrag

Pensioenkost als % van het loon

Bibliografie

- CARNE, S., «Accountants and actuaries still not in step», *Accountancy*, Londen, Institute of Chartered Accountants of England and Wales, maart 1984, blz. 101-102.
- CLIMO, T.A., «Accounting for pensions, why the accruals concept», *Accountancy*, Londen, Institute of Chartered Accountants of England and Wales, september 1982, blz. 56-58.
- DEWHIRST, J., «A conceptual approach to pension accounting», *The Accounting Review*, Menasha, American Accounting Association, april 1971, blz. 365-373.
- GEWIRTZ, P. & PHILLIPS, R., «Unfunded pension liabilities, the new myth», *The Financial Executive*, Morristown, The Financial Executive Institute, augustus 1978, blz. 18-24.
- GOLDSTEIN, L., «Unfunded pension liabilities may be dangerous to corporate health», *Management Accounting*, New York, National Association of Accountants, april 1980, blz. 20-22.

KIRK, P., «Pension accounting a major theme of the 1980's», *Journal of Accountancy*, New York, American Institute of Certified Public Accountants, oktober 1981, blz. 92-102.

LUCAS & MILLER, «Pension accounting, impacting the financial statement», *Journal of Accountancy*, New York, The American Institute of Certified Public Accountants, juni 1983, blz. 90-106.

LUTZ, S., «Pension plan disclosures: what they mean», *Management Accounting*, New York, National Associations of Accountants, april 1982, blz. 48-52.

MUNELL, A., *The economics of private pensions*, Washington, Brookings Institution, 1982, blz. 240.

NAPIER, C., *Accounting for pension costs: an interim report*, Londen, The accounting standards committee, 1982, blz. 16.

NICHOLS & MORIS, «The rate of return assumption: insights from the new FASB statement n° 36 disclosures», *The Financial Analysts Journal*, New York, Financial Analysts Federation, september-oktober 1982, blz. 53.

REGAN, P., «Pension liabilities on the balance sheet», *The Financial Analysts Journal*, New York, The Financial Analysts Federation, januari-februari 1983, blz. 10-11.

SEAMAN, J. & HENSOLD, H., «Pension plan obligations: the 'real' impact», *Journal of Accountancy*, New York, American Institute of Certified Public Accountants, juli 1982, blz. 82-88.

SHARPE, «Corporate pension funding policy», *Journal of Financial Economics*, Amsterdam, North-Holland, Elseviers Science Publishers, 1976, blz. 183-193.

TEPPER, I., «The future of private pension funding», *The Financial Analysts Journal*, New York, The Financial Analysts Federation, januari-februari 1982, blz. 25-31.

VOGELANG, «Extra-legale pensioenregelingen en daaruit voortvloeiende back-service verplichtingen, passivering van deze verplichtingen», *Accountancy & Bedrijfskunde*, Purmerend, Muusses, jg. 5, 1980, nr. 2, blz. 67-75.

WINKLEVOSS, H., *Pension Mathematics*, Homewood, Richard D. Irwin, The Pension Research Council, 1977, blz. 243.

Topprestaties door kwaliteit

Bekaert houdt van aanpakken. Al meer dan 100 jaar. Volgens een strategie die een succesformule is geworden. Door mensen, voor mensen. De resultaten liegen er niet om.

Bekaert is 's werelds grootste onafhankelijke producent van staaldraad en staaldraadproducten. Gekommmercialiseerd in meer dan 150 landen. Met 17.000 mensen aan de slag in 14 landen, produceren 43 Bekaert-fabrieken jaarlijks meer dan 1 miljoen ton. Goed voor 600 miljoen km draad of 15.000 maal de omtrek van de aarde.

Kwaliteit in denken en handelen is onze competitieve troef bij uitstek. Als dynamisch proces, dat er naar streeft zichzelf steeds weer te overtreffen, in functie van de noden en wensen van de klant.

Kwaliteit is dan ook het draagvlak van onze toekomststrategie. De harmonische inzet om met rentabiliteit, internationalisering en diversifiëring ook morgen nog tot de top te behoren.

 BEKAERT

N.V. BEKAERT S.A.
Groepsdirectie
President Kennedypark 18
B-8500 KORTRIJK (België)